

APPLAUS OP ALLE BLAUWE BANKEN

EEN ONDERZOEK NAAR STEMPATRONEN BIJ DE OPEN VLD-
VOORZITTERSVERKIEZINGEN

Onderzoeksnota
Gent, Juni 2020

Bram Wauters, Nicolas Bouteuca, Audrey Vandeleene, Anna Kern &
Pieter Moens

www.gaspar.ugent.be

Belangrijkste bevindingen

- Egbert Lachaert behaalt een **breed gedragen overwinning**.
 - Lachaert is de populairste bij elke leeftijdsgroep, in elke provincie, bij hoger – en lager opgeleiden, bij mannen én vrouwen en bij mandatarissen én niet-mandatarissen.
 - De nieuwe voorzitter haalt daarenboven meteen meer dan de helft van de stemmen bij zowat alle kiezersgroepen. De enige uitzonderingen zijn de provincie Limburg (47%) en Brussel (50%).

- Er zijn duidelijke verschillen tussen de kiezers van Lachaert en Tommelein.
 - De voornaamste verschillen zijn inhoudelijk:
 - Lachaert scoort significant sterker bij kiezers die zichzelf rechtser positioneren op **sociaaleconomische thema's** (economie en sociale zekerheid). De kiezers van Tommelein positioneren zichzelf op dat thema in het politieke centrum.
 - Lachaert scoort significant sterker bij kiezers die kritischer zijn over **globalisering** (migratie & EU). Tommelein doet het beter bij de kiezers die iets minder kritisch staan tegenover globalisering.
 - Er zijn ook opvallende geografische verschillen.
 - Lachaert scoort extra sterk in thuisprovincie **Oost-Vlaanderen**. Een belangrijke provincie, want ze levert de meeste kiezers.
 - Lachaert haalt ook de meerderheid in Tommeleins thuisprovincie **West-Vlaanderen**. Tommelein haalt zijn beste resultaat in Limburg (44%) waar het verschil tussen beide kandidaten het kleinst was.
 - Het lijkt erop dat de steun van provinciale boegbeelden (die zelf geen kandidaat waren, zoals Vincent Van Quickenborne en Patrick Dewael) een effect hebben gehad.

- Els Ampe scoort beter in Brussel en bij mannen. Haar positionering als anti-establishment kandidaat resulteert in weinig steun van mandatarissen en meer steun bij kiezers die minder tevreden zijn over hun partijlidmaatschap

Inleiding

Tussen 19 en 22 mei 2020 werden bij Open Vld voorzittersverkiezingen gehouden. Zoals bij de meeste Vlaamse partijen zijn het de leden die via rechtstreekse verkiezingen beslissen wie aan het hoofd van de partij komt te staan.¹ In 1992 pionierden de liberalen met deze selectiemethode in Vlaanderen, waarna vele andere Vlaamse partijen volgden. Toch zijn voorzittersverkiezingen zelden een hoogmis van basisdemocratie. De macht van de leden is doorgaans eerder beperkt doordat er maar één kandidaat is (al is dit binnen Open Vld minder het geval dan bij andere Vlaamse partijen²). Gwendolyn Rutten was in 2016 bijvoorbeeld de enige kandidaat om zichzelf op te volgen. Wanneer meerdere personen zich kandidaat stellen, wordt vaak één van de kandidaten door het partijestablishment naar voren geschoven.³ Zo ging het bijvoorbeeld in 2012, toen Egbert Lachaert het als outsider opnam tegen consensuskandidaat Rutten, of in 2004 toen Bart Somers het opnam tegen Jean-Marie Dedecker.

Na twee termijnen als voorzitter, besloot Gwendolyn Rutten zich niet opnieuw verkiesbaar te stellen. Vier andere personen stelden zich wel kandidaat: Egbert Lachaert, Bart Tommelein, Els Ampe en Stefaan Nuytten. Terwijl ex-minister Tommelein regelmatig bestempeld werd als establishment-kandidaat, werd ook federaal fractieleider Lachaert gesteund door enkele toonaangevende kopstukken. Het laatste woord was echter aan de partijleden die via een digitale stem zouden bepalen wie van deze twee favorieten uiteindelijk de nieuwe voorzitter zou worden. Door de uitbraak van het corona-virus werd

¹ Pilet, J.-B. and B. Wauters (2014) "The selection of party leaders in Belgium", In: J.-B. Pilet and W. Cross (eds), *The Selection of Political Party Leaders in Contemporary Parliamentary Democracies. A Comparative Study*. London, Routledge: 30-46.

² Wauters, B. (2015). Turnout rates in closed party leadership primaries: flash and fade out? *Government and Opposition*, 50(02), 218-239.

³ Pilet, J.-B. and B. Wauters (2014) "The selection of party leaders in Belgium", In: J.-B. Pilet and W. Cross (eds), *The Selection of Political Party Leaders in Contemporary Parliamentary Democracies. A Comparative Study*. London, Routledge: 30-46.

beslist om de voorzitterverkiezingen enkele weken uit te stellen, maar midden mei 2020 konden ze dan toch doorgaan.

Deze voorzittersverkiezingen vormden dan ook een uitgelezen moment om een onderzoek op te zetten naar de stempatronen bij voorzittersverkiezingen. Veel wetenschappelijke kennis is daar nog niet over. Eerder onderzoek bij de sp.a-voorzittersverkiezingen tussen John Crombez en Bruno Tobback toonde aan dat achtergrondkenmerken van leden (en dan in het bijzonder de provincie waarin men woonde) een belangrijk effect hadden, eerder dan inhoudelijke overwegingen.⁴ Uit een analyse van de recente voorzittersverkiezingen bij CD&V (2019) bleek dat provincie en leeftijdscategorie belangrijke voorspellers van kiesgedrag zijn, maar ook dat de kiezers van Coens en Mahdi duidelijk andere inhoudelijke accenten legden.⁵

Op basis van een grootschalige enquête bij Open Vld-leden gaan we in dit rapport op zoek naar stempatronen. Dit wil zeggen dat we nagaan hoe kiezers zich spreiden over de verschillende kandidaten⁶ en welke patronen op basis van socio-demografische achtergrond en op basis van inhoudelijke posities we daarbij kunnen detecteren. We bespreken eerst de bivariate resultaten (dit wil zeggen het verband tussen het betrokken kenmerk en het stemgedrag), en daarna de multivariate logistische regressieanalyses (waarbij we controleren voor de effecten van verschillende variabelen).

⁴ Wauters, B. (2016) "Waarom John Crombez partijvoorzitter werd", *Samenleving & Politiek*, 23(2),pp. 4-12

⁵ Wauters, B., Bouteca, N., Vandeleene, A., & Kern, A. (2019). *Inhoud of achtergrond? Een onderzoek naar stempatronen bij de CD&V-voorzittersverkiezingen*, Research group Gaspar: Gent.

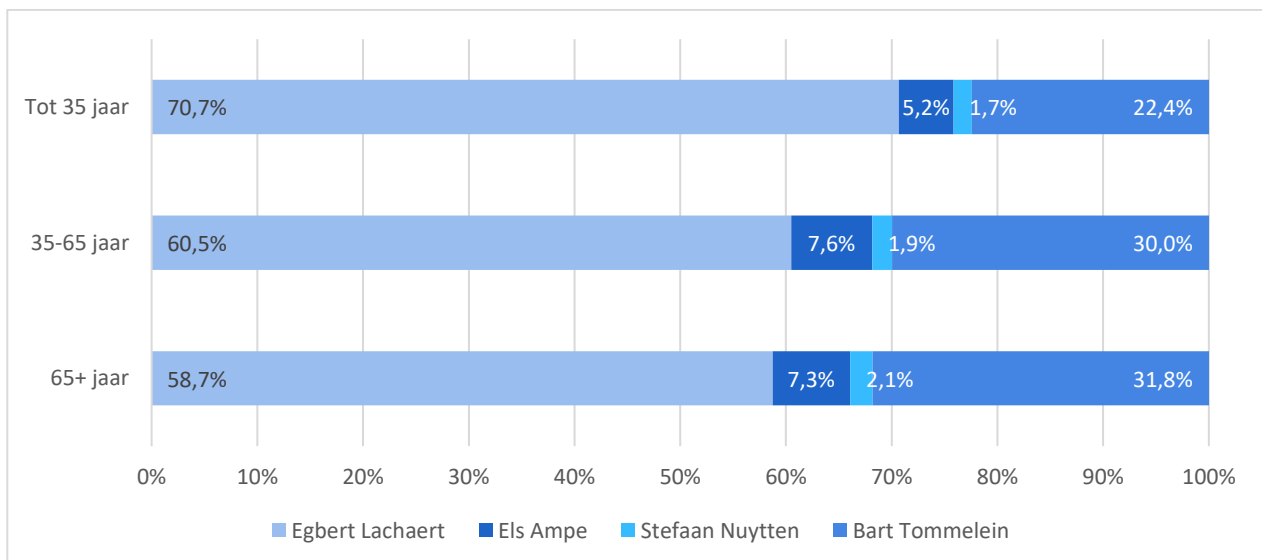
⁶ We geven telkens het percentage dat een kandidaat haalt binnen een bepaalde subgroep binnen de partij. Ook een omgekeerde analyse is mogelijk, waarbij wordt gekeken naar het percentage van bepaalde subgroep binnen alle stemmen van een kandidaat. Maar om verwarring te vermijden, hebben we dat niet gedaan.

Stempatronen per kiezerskenmerk

Als we, eerst en vooral, kijken naar de **leeftijd** van de Open Vld-leden valt op dat Egbert Lachaert de populairste kandidaat was bij de jongeren van de partij. Dit zou te maken kunnen hebben met het feit dat Lachaert voor kiezers wat meer vernieuwing uitstraalt dan zijn voornaamste tegenstander Bart Tommelein. Tommelein wordt immers gepercipieerd als kandidaat van het partijestablishment.

Ook bij de oudere leden is Lachaert de populairste van alle kandidaten, maar het valt op dat zijn populariteit wel wat afneemt naarmate de leeftijd stijgt. Bij de -35-jarigen kan Lachaert nog rekenen op 70,7% van de stemmen, maar van de 35-64-jarigen en 65-plussers stemt respectievelijk 'maar' 60,5% en 58,7% voor de uiteindelijke winnaar. Bij Bart Tommelein zien we het omgekeerde. Bij de 65-plussers haalt hij bijna 10 procentpunt meer stemmen dan bij de -35-jarigen. Het is niet ondenkbaar dat de jongere Egbert Lachaert voor de wat oudere leden minder gekend is dan Bart Tommelein. Die laatste was al minister en staatssecretaris, en vervult al vele jaren een prominente rol in de partij.

Figuur 1: Aandeel stemmen per kandidaat per leeftijdscategorie

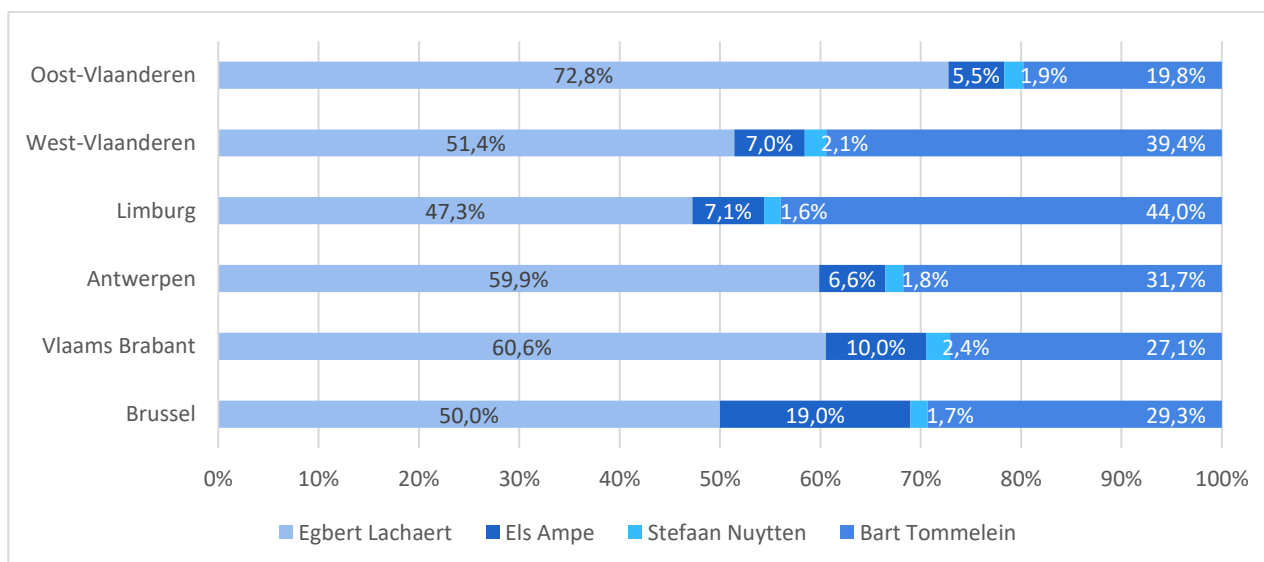
Er zijn in de voorzittersverkiezingen duidelijke sporen van '**provinciaal stemgedrag**' te zien. Zo scoort Els Ampe een stuk beter in 'haar' Brussel dan in de rest van Vlaanderen.

Ook Egbert Lachaert blaast met ruim 72% van de stemmen de concurrentie omver in 'zijn' provincie Oost-Vlaanderen. Dat laatste is niet onbelangrijk aangezien Oost-Vlaanderen naar aantal leden de belangrijkste provincie is voor Open Vld.

Maar ook elders komt Lachaert als de primus naar voren. In elke provincie is hij de meest populaire kandidaat. Vooral zijn score in West-Vlaanderen is opvallend. Daar haalt hij 51,4% van de stemmen. Een stuk meer dan zijn voornaamste tegenkandidaat én West-Vlaming Bart Tommelein die er 39,4 % van de stemmen haalt. De Oostendenaar is niet de populairste kandidaat in zijn eigen provincie, maar scoort er wel beter dan in de rest van Vlaanderen. Opmerkelijk is ook dat hij in Limburg erg populair is

Het provincialisme heeft dus een belangrijke, maar geen doorslaggevende rol gespeeld, wellicht ook omdat er (tegen-)effecten speelden via provinciale kopstukken die uitdrukkelijk hun voorkeur uitspraken voor één van de kandidaten. Zo steunde de West-Vlaming Vincent Van Quickenborne heel uitdrukkelijk Egbert Lachaert. Alexander De Croo gaf diens kandidatuur dan weer dat extra steuntje in de rug in Oost-Vlaanderen. De Limburger Dewael tenslotte, stak dan weer zijn voorkeur voor Tommelein niet onder stoelen of banken.

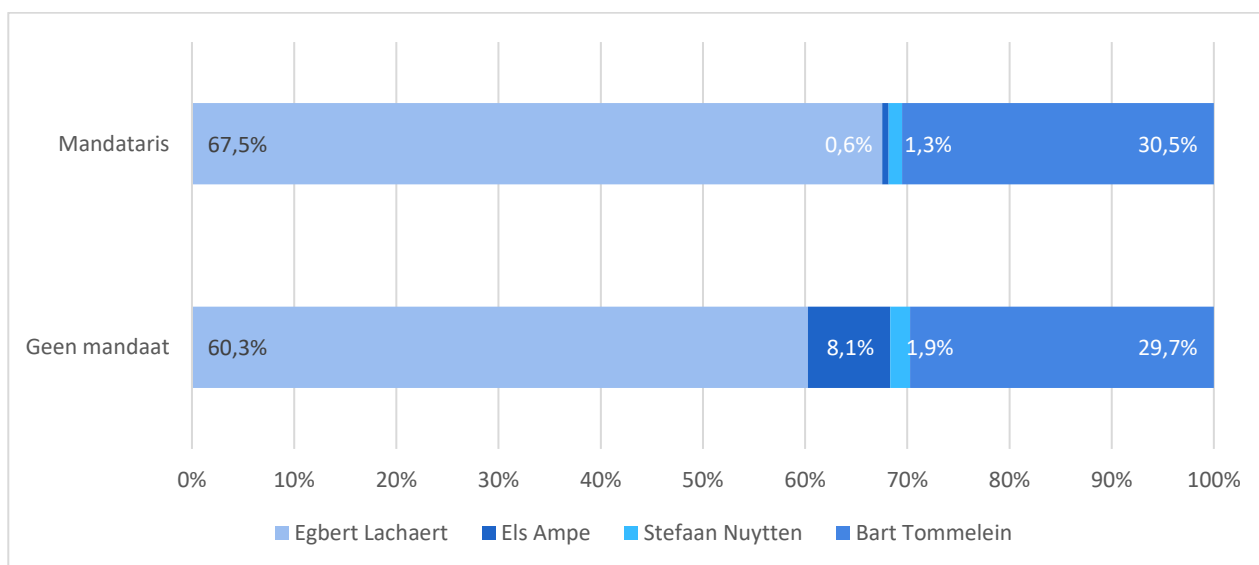
Figuur 2: Aandeel stemmen per kandidaat per provincie

Wie een **verkozen mandaat** heeft (hetzij op nationaal of op lokaal niveau) kiest opvallend weinig voor Els Ampe. Amper 0,6% onder hen stemt voor de Brusselse. Dat is zelfs minder

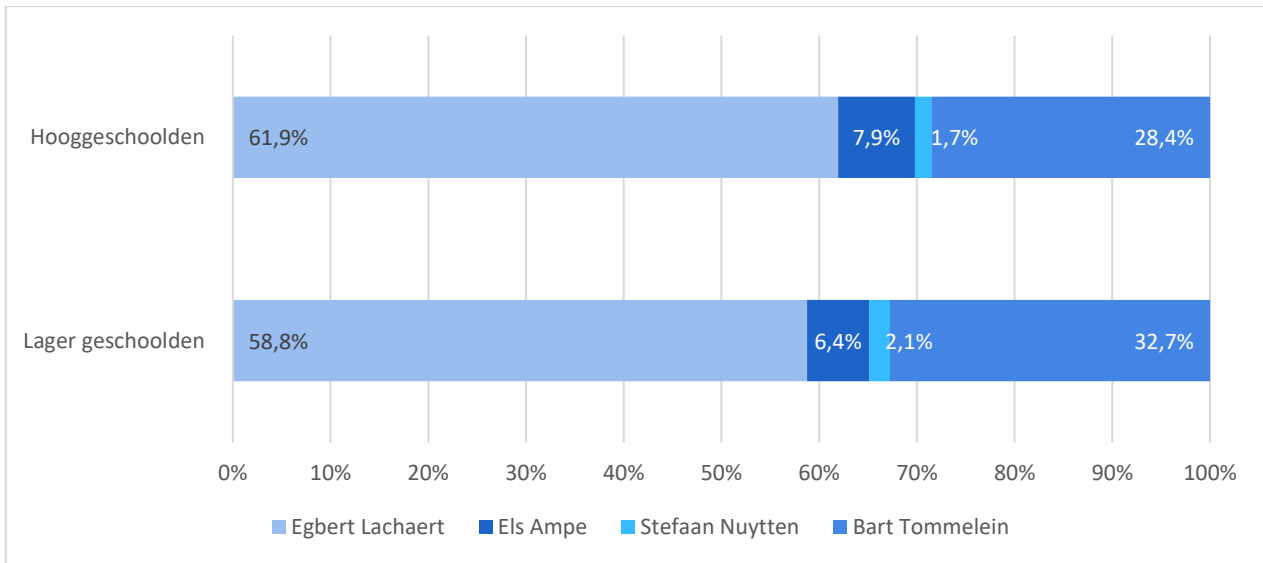
dan Stefaan Nuytten. Haar opstelling als een soort politieke *maverick* (= politici die een partij-onafhankelijke koers willen varen) die ook partijgenoten onder vuur nam wordt duidelijk niet gesmaakt door leden die zelf een politiek ambt bekleden. Bij niet-mandatarissen is ze dan weer een beetje populairder dan gemiddeld (met 8,1 %). Egbert Lachaert is iets populairder bij de mandatarissen dan bij de niet-mandatarissen (67,5 % versus 60,3 %).

Figuur 3: Aandeel stemmen per kandidaat voor al dan niet een mandaat bekleden

Met betrekking tot de **scholingsgraad** vallen nauwelijks significante verschillen op te tekenen. Enkel Bart Tommelein is significant populairder bij laaggeschoolden dan bij hogeschoolden. Al is ook dat verschil zeer beperkt. Wanneer we scholingsgraad als een proxy voor politieke kennis zouden beschouwen dan zouden we hieruit eventueel kunnen concluderen dat de veel grotere bekendheid van Tommelein hier misschien een rol speelt: wie minder vertrouwd is met de politiek, kiest voor de bekendere kop.

Figuur 4: Aandeel stemmen per kandidaat per scholingsgraad

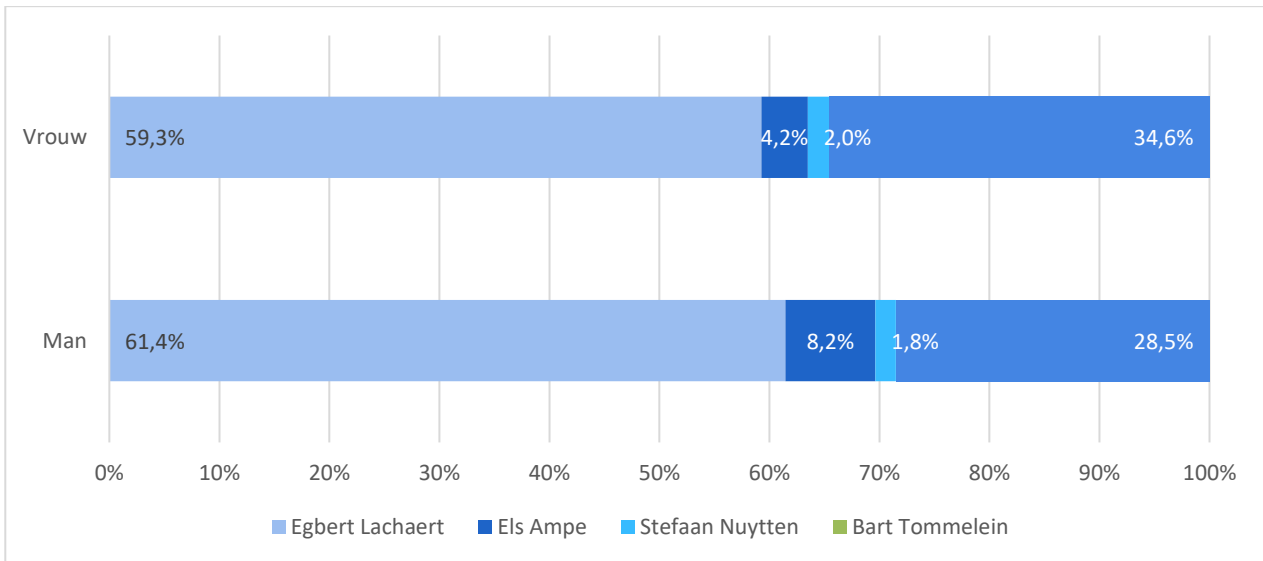

We keken verder naar het **geslacht** van de leden. Daarbij viel op dat er geen sprake is van een *gender solidarity-effect*.⁷ Het omgekeerde lijkt zelfs waar. Els Ampe is significant populairder bij mannen (8,2 %) dan bij vrouwen (4,2 %). Mogelijks valt haar agressievere stijl niet in de smaak bij vrouwelijke Open Vld'ers.⁸ Bart Tommelein is dan weer populairder bij vrouwelijke dan bij mannelijke leden. Lachaert ligt even goed bij vrouwen als bij mannen.

⁷ Erzeel, S., & Caluwaerts, D. (2015). Is It Gender, Ideology or Resources? Individual-Level Determinants of Preferential Voting for Male or Female Candidates. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, 25(3), 265-283 ; Marien, S., Schouteden, A., & Wauters, B. (2016). Voting for Women in Belgium's Flexible List System. *Politics & Gender*, 13(2), 305-335.

⁸ Een gelijkaardig effect vinden we bijvoorbeeld ook terug bij populistische partijen: Spierings, N., & Zaslove, A. (2017). Gender, populist attitudes, and voting: explaining the gender gap in voting for populist radical right and populist radical left parties. *West European Politics*, 40(4), 821-847.

Figuur 5: Aandeel stemmen dat elke kandidaat haalt bij vrouwelijke en mannelijke kiezers

We gaan nu over naar verschillen **op inhoudelijk vlak**. Ook daar zijn er duidelijke verschillen tussen de achterban van een aantal kandidaten te vinden. Op basis van inhoudelijke opinie-vragen in onze enquête construeerden we vier inhoudelijke schalen, die elk betrekking hebben op een breuklijn in de Belgische politiek. Het gaat meer bepaald over de globaliseringsdimensie (migratie en EU)⁹, de materialistische dimensie (milieu versus economie)¹⁰, de communautaire dimensie¹¹, en de sociaaleconomische dimensie¹². Bijkomend werd de levensbeschouwelijke dimensie gemeten aan hand van de antwoorden op één vraag die de houding ten opzichte van een verdere uitbreiding van euthanasie¹³ in

⁹ Opgebouwd op basis van antwoorden op volgende stellingen ‘Immigranten moeten zich verplicht aanpassen aan de gewoontes van dit land’, ‘De Europese integratie is te ver gegaan’ en ‘Immigratie is een ernstige bedreiging voor onze nationale identiteit’.

¹⁰ Opgebouwd op basis van antwoorden op volgende stellingen ‘Er moeten strengere maatregelen genomen worden voor de bescherming van het milieu’ (omgekeerd gecodeerd) en ‘Ons land moet een CO2-belasting invoeren’ (omgekeerd gecodeerd)

¹¹ Opgebouwd op basis van antwoorden op volgende stellingen ‘We zouden meer macht moeten overdragen aan de regio’s in dit land’ en ‘We moeten bepaalde bevoegdheden herfederaliseren, d.i. van Vlaanderen terug overhevelen naar het Belgische niveau’ (omgekeerd gecodeerd)

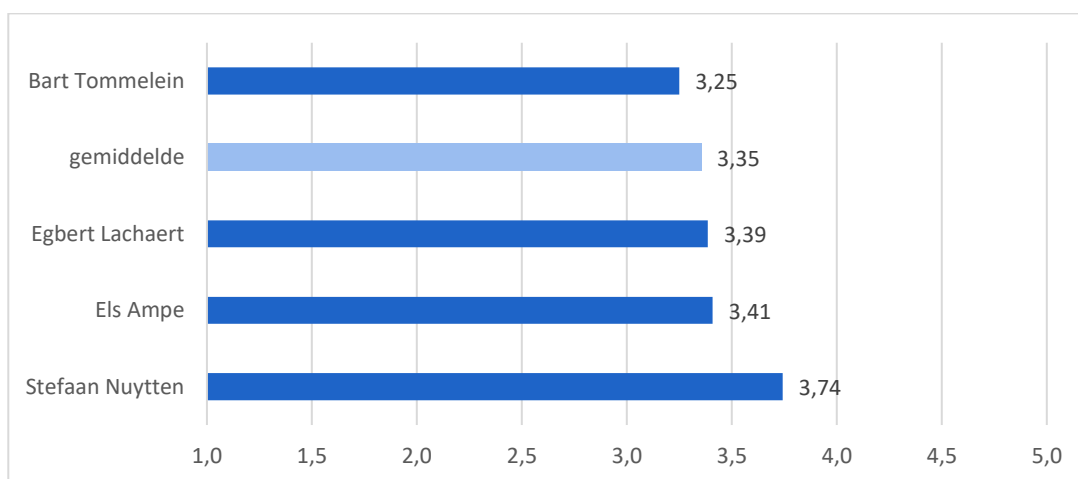
¹² Opgebouwd op basis van antwoorden op volgende stellingen ‘Inkomsten en rijkdom moeten meer worden herverdeeld dan nu het geval is’ (omgekeerd gecodeerd) en ‘Er mag niet bespaard worden in de sociale zekerheid’ (omgekeerd gecodeerd)

¹³ Concreet gaat het over de stelling ‘De voorwaarden waaronder euthanasie wettelijk mogelijk is moeten verder versoepeld worden’ (omgekeerd gecodeerd)

kaart brengt. Er werden per dimensie schalen opgebouwd op basis van meerdere items (met uitzondering van de levensbeschouwelijke dimensie), waarbij een hogere score telkens een gesloten, economisch prioritair, Vlaams, conservatief of rechts standpunt inhoudt.

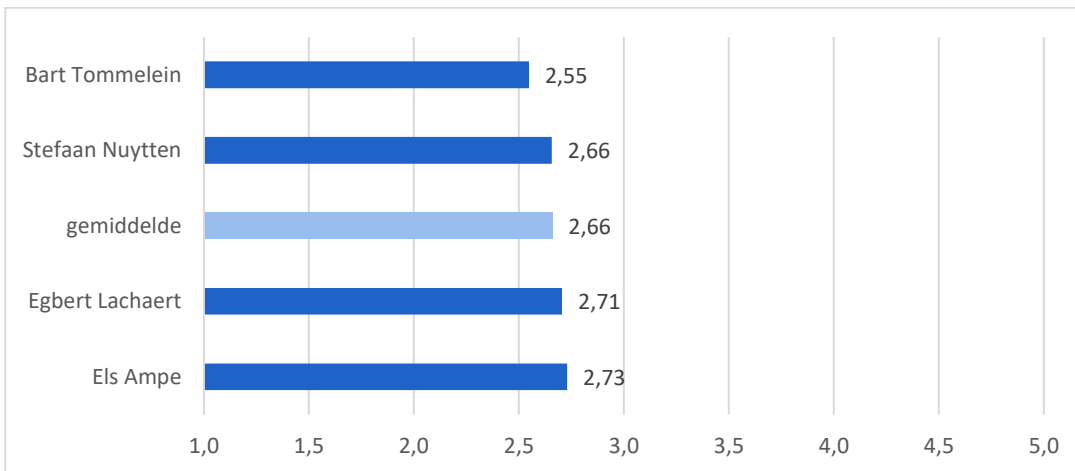
Op de **globaliseringsdimensie** (die betrekking heeft op migratie en houding t.o.v. EU) zijn er enkele verschillen tussen de kiezersgroepen te vinden. De kiezers van Stefaan Nuytten houden er de meest gesloten houding op na met een gemiddelde score van 3,74 op 5. De kiezers van Bart Tommelein hebben dan weer een meer open houding (hoewel de gemiddelde score van 3,25 nog altijd dicht tegen de gesloten pool ligt dan tegen de open pool). De kiezers van Egbert Lachaert hebben een score die dicht bij het gemiddelde ligt.

Figuur 6: Gemiddelde positie inzake standpunten over globalisering op een schaal van 1 (open) tot 5 (gesloten) voor kiezers per kandidaat

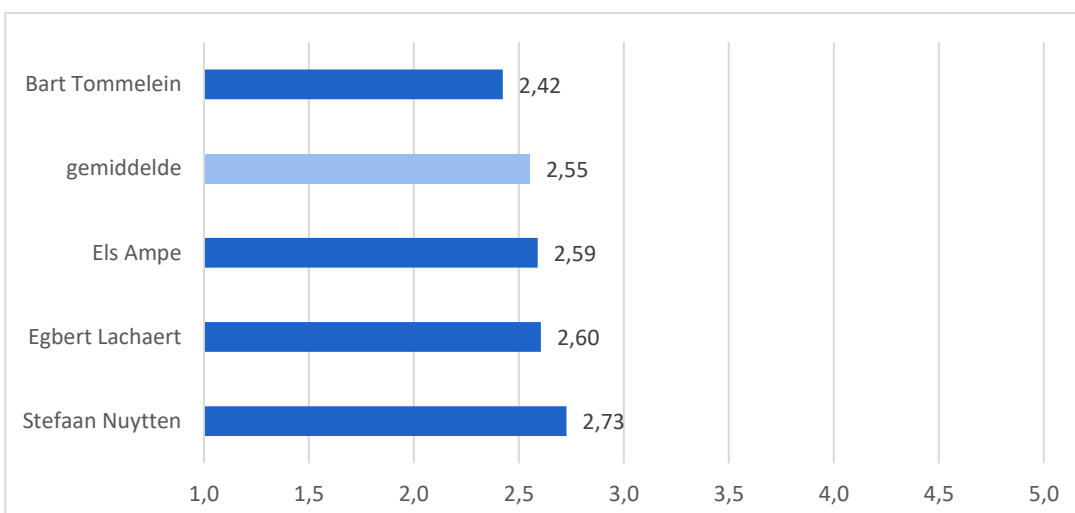
Op de **materialistische dimensie**, die overwegingen over milieu en economie tegenover elkaar zet, zijn de onderlinge verschillen kleiner. De kiezers van Els Ampe kiezen het minst van alle kiezers de kant van het milieu tegenover de economie. De meest 'groene' kiezers zijn dan weer bij Bart Tommelein te vinden.

Figuur 7: Gemiddelde positie inzake standpunten over milieu en economie op een schaal van 1 (milieu) tot 5 (economie) voor kiezers per kandidaat

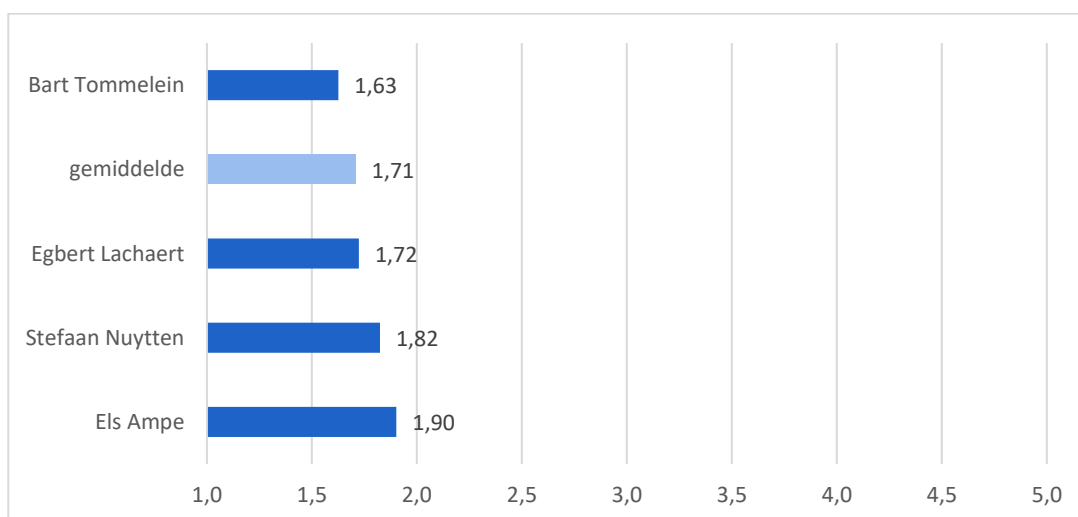
Op de **communautaire dimensie** zijn beperkte verschillen te vinden tussen de kiezers van Bart Tommelein en Stefaan Nuytten. Het valt op dat de kandidaat met politieke wortels in de Volksunie, Tommelein, aantrekkelijker is voor de meest Belgischgezinde kiezers. Nuytten kan dan weer op de steun van de iets Vlaamsgezindere kiezer rekenen. Hij hield een uitdrukkelijk pleidooi voor een staatshervorming zonder zich evenwel radicaal Vlaamsgezind te profileren.

Figuur 8: Gemiddelde positie inzake standpunten over communautaire thema's op een schaal van 1 (Belgischgezind) tot 5 (Vlaamsgezind) voor kiezers per kandidaat

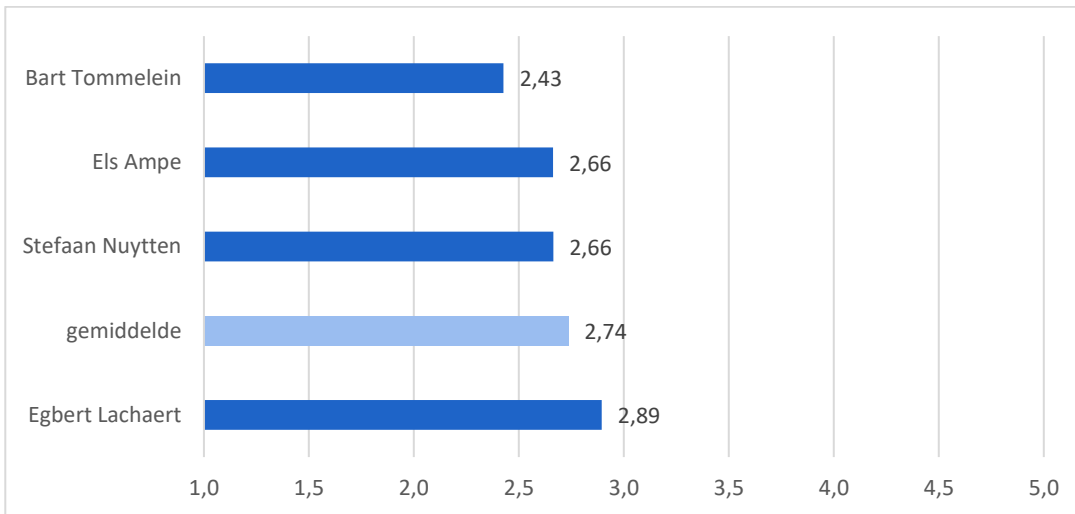
Op de **levensbeschouwelijke dimensie**, die neerkwam op de houding tegenover een verdere uitbreiding van euthanasie, springen de kiezers van Els Ampe er uit met de meest conservatieve houding. De kiezers van Tommelein zijn het meest progressief op dit vlak. Die laatste schoof de ethische thema's ook het meest prominent naar voren als onderdeel van het breed pallet van thema's waarvoor de partij aandacht moet hebben. De andere kandidaten verdedigden op levensbeschouwelijk dezelfde positie als Tommelein, maar legden meer de nadruk op het belang van de sociaaleconomische thema's. De kiezers van alle kandidaten nemen evenwel duidelijk een erg progressieve positie in hier.

Figuur 9: Gemiddelde positie inzake standpunten over euthanasie op een schaal van 1 (uitbreiding) tot 5 (geen verdere uitbreiding) voor kiezers per kandidaat

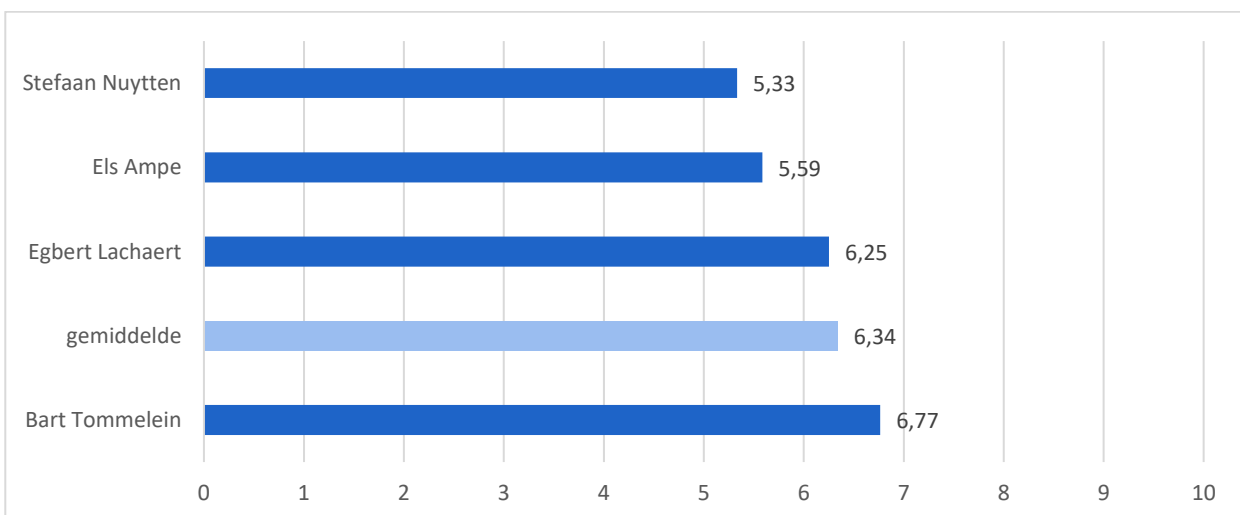
Op de **sociaaleconomische dimensie** profileerden de voornaamste kandidaten (Lachaert en Tommelein) zich tijdens de campagne op een andere manier. Lachaert verkoos een iets klassiekere liberale koers op deze breuklijn, terwijl Tommelein wat meer op de lijn van het sociaal-liberalisme zat. Dat wordt ook zichtbaar in de kiesresultaten. De kiezers van Bart Tommelein zijn op sociaaleconomisch vlak het meest links, die van Egbert Lachaert het meest rechts.

Figuur 10: Gemiddelde positie inzake standpunten over sociaaleconomische thema's op een schaal van 1 (links) tot 5 (rechts) voor kiezers per kandidaat

We onderzochten, tot slot, ook of de **tevredenheid over het partijlidmaatschap** verschilt tussen de kiezers van de kandidaten. Daarbij valt op de kiezers van de twee 'outsiders' (Ampe en Nuytten) het minst tevreden zijn over het partijlidmaatschap. Dit zijn ook de kandidaten die de bestaande partijleiding het felst op de korrel namen. Bij de kiezers van Bart Tommelein is de tevredenheid over de bestaande partijwerking het hoogst.

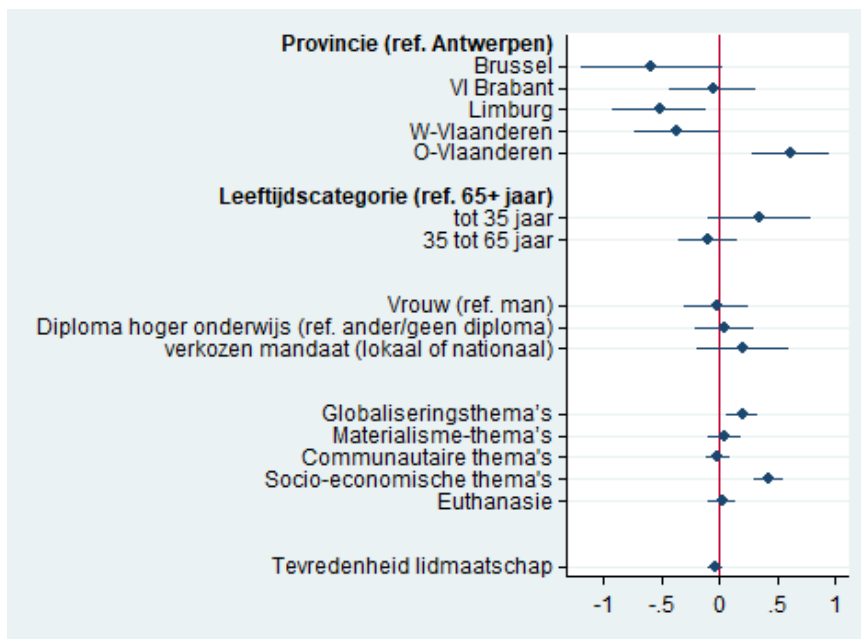
Figuur 11: Gemiddelde tevredenheid over het partijlidmaatschap op een schaal van 0 (zeer ontevreden) tot 10 (zeer tevreden) voor kiezers per kandidaat

Stempatronen met controle voor effecten van andere kiezerskenmerken

We hebben per kandidaat ook een **multivariate analyse** uitgevoerd: het effect van een variabele werd daarbij gemeten en tegelijkertijd werd gecontroleerd voor effecten van andere variabelen. Onderstaande logistische regressies geven telkens de kans weer dat er voor een bepaalde kandidaat gestemd werd t.o.v. de kans dat er niet voor die kandidaat gestemd werd. Bolletjes (die geschatte effecten weergeven) rechts van de nul-lijn geven weer dat de kans om voor die persoon te stemmen groter is voor de groep in kwestie, bolletjes links ervan geven een kleinere kans weer. Als de lijntjes die door de bolletjes gaan (betrouwbaarheidsintervallen) de nul-lijn raken, dan is het effect niet significant (en zou het ook door toeval kunnen verklaard worden). Als ze niet raken, dan is het wel significant.

Figuur 12: Logistische regressievergelijking die voor een aantal variabelen de kansverhouding weergeeft om voor Lachaert te stemmen

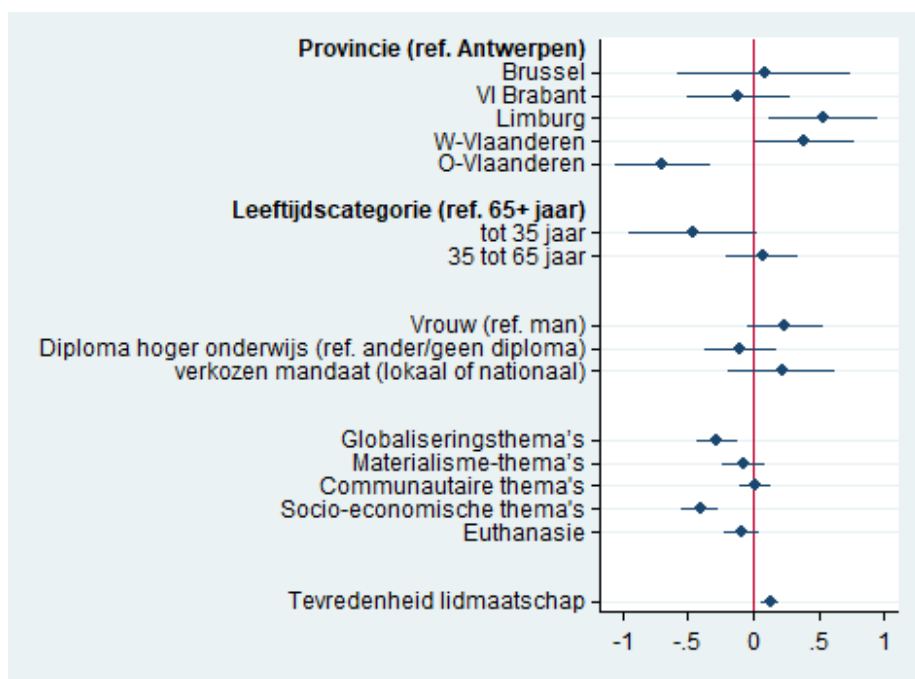

We beginnen met **Egbert Lachaert**. Bij hem valt op dat hij eigenlijk bij alle soorten kiezers goed scoort. Slechts één socio-demografisch kenmerk en twee inhoudelijke kenmerken zorgen voor significante verschillen. De kans om voor Lachaert te stemmen is duidelijk groter in Oost-Vlaanderen en kleiner in Limburg (in vergelijking met Antwerpen als referentie-categorie). Voor twee inhoudelijke thema's (sociaaleconomische dimensie en

globalisering) zijn de verschillen ook significant (lijntjes raken de nul-lijn niet). Kiezers die zichzelf rechtser positioneren op sociaaleconomisch vlak en kritischer staan ten opzichte van globalisering hebben een grotere kans om Lachaert te stemmen.

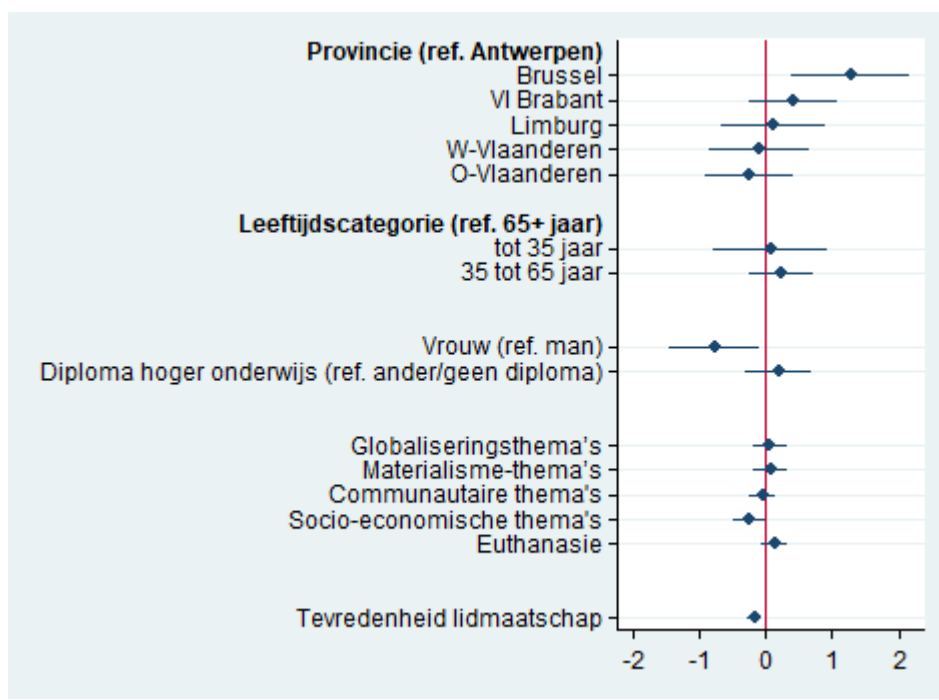
Voor **Bart Tommelein** zijn provinciale verschillen eveneens significant, maar in een andere richting (grotere kans om als Limburger voor Tommelein te stemmen, en een duidelijk kleinere kans om dat als Oost-Vlaming te doen). Ook inhoudelijke opvattingen zorgen voor significante verschillen: leden die een meer open houding hebben inzake globalisering en die linkser zijn op sociaaleconomisch vlak, hebben een significant grotere kans om voor Tommelein te stemmen. Hij is ook iets populairder bij wie tevreden is over het partijlidmaatschap.

Figuur 13: Logistische regressievergelijking die voor een aantal variabelen de kansverhouding weergeeft om voor Tommelein te stemmen

De kiezers van **Els Ampe** zijn te vinden in Brussel en zijn vooral mannen die ontevreden zijn over het partijlidmaatschap. Inhoudelijk zijn er geen verschillen met andere kiezersgroepen.

Figuur 14: Logistische regressievergelijking die voor een aantal variabelen de kansverhouding weergeeft om voor Ampe te stemmen

De regressievergelijking voor Stefaan Nuytten was op te weinig observaties gebaseerd en leverde geen belangrijke (significante) bevindingen op, vandaar dat we deze hier niet opnemen.

Technische informatie

Alle individuele leden van Open Vld die stemrecht hadden voor deze voorzittersverkiezingen én wiens emailadres in het bezit was van de partij werden uitgenodigd om deel te nemen aan onze enquête. Dit waren in totaal 21.421 leden.

De uitnodigingen werden per email verstuurd en de enquête kon enkel online ingevuld worden. Open Vld stond enkel in voor het versturen van deze uitnodigingen. Ons onderzoeksteam heeft op geen enkel moment toegang gehad tot het ledenbestand. En omgekeerd heeft de partij geen toegang tot de dataset met antwoorden. Er werd een uitnodiging verstuurd op dinsdagavond 19 mei 2020 en een reminder aan diegenen die toen nog niet geantwoord hadden op donderdagavond 21 mei 2020. In totaal vulden exact 1.700 respondenten de vragenlijst in.

Omdat we (buiten stemgedrag) geen gegevens hebben over de volledige populatie die effectief zijn stem uitbracht, is het moeilijk om de kwaliteit van deze steekproef te beoordelen. De enige informatie die er is over de populatie stemmers is hun stemgedrag. We hebben de observaties in onze steekproef dan ook gewogen op basis van de uitgebrachte stemmen voor iedere kandidaat. Deze gewichten varieerden van 0,5588 tot 1,1874.